

BOLALARDA ELEMENTAR MATEMATIK TASAVVURLARNI SHAKLLANTIRISHDA OILANING O'RNI

Turdivaliyeva Durdona Islomovna

– talaba, TIPI

Annotatsiya: Mazkur maqolada bolalarda elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish jarayonida oilaning tutgan o'rni va roli yoritilgan. Maqolada oila a'zolarining, xususan ota-onalarning bolalarning ilk matematik ko'nikmalarini shakllantirishdagi bevosita ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, oilaviy muhitda yuzaga keladigan tabiiy o'quv vaziyatlari orqali bola tafakkurining rivojlanishiga qo'shilayotgan hissassi ochib beriladi.

Kalit so'zlar: matematika, oila, ta'lim, matematik tasavvur, oila muhiti, intellektual.

Bolalarda elementar matematik tasavvurlarni shakllantirishda oila muhim rol o'ynaydi. Ota-onalar va qarindoshlar bolalarning dastlabki matematik ko'nikmalarini rivojlantirishda bevosita ishtirok etishlari, ularning IQ darajasini oshirishga yordam beradi. Oila muhitida amalga oshiriladigan o'quv faoliyatlari bolalarning matematik tasavvurlarini shakllantirishda samarali bo'lishi mumkin.

Tarbiyachilar, maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalar bilan ishlashda ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yishlari kerak. Bu hamkorlik bolalarning matematik tasavvurlarini rivojlantirishda samarali bo'lishi mumkin. Ota-onalar bilan uyda yoki bog'chada amalga oshiriladigan mashg'ulotlar bolalarning matematik ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar uchun matematika fani hali murakkab formulalar yoki hisob-kitoblar majmui emas, balki ular uchun atrof-muhitni anglash vositasidir. Shu bois bu davrda ularni matematik tushunchalar bilan tanishtirish tarbiyachining asosiy vazifasidir.

Tarbiyachining asosiy vazifalari

Tarbiyachi bolaning shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi:

- **Sonlar va sanash ko'nikmasini o'rgatadi;**

- **Shakl, fazo, vaqt** kabi tushunchalarni ongli o'zlashtirishga yo'naltiradi;
- Matematik bilimlarni o'yin orqali singdiradi;
- Har bir bolaga individual yondashuv asosida bilim beradi.

2. Shakllantirishdagi metodik yondashuvlar

Tarbiyachi quyidagi usullar orqali matematik tasavvurlarni samarali shakllantiradi:

- **Didaktik o'yinlar:** "Qani top", "Sanab ko'r", "Ko'proq yoki kamroq" kabi.
- **Kuzatish va amaliy mashg'ulotlar:** Tabiatda yoki sinfda buyumlar ustida ishlash orqali son va shakllarni ajratish.
- **Suhbatlar va savol-javoblar:** Bolalarda fikrlash va tushunish qobiliyatini rivojlantiradi.
- **Tasviriy vositalardan foydalanish:** Kartochkalar, rasimli materiallar, qumli yoki suvli o'yinlar.

3. Tarbiyachining pedagogik mahorati

- Har bir bola uchun individual yondashuvni tanlaydi.
- Matematika o'rganishga bo'lgan qiziqishni uyg'otadi.
- Bolalarning faolligini rag'batlantiradi.
- Ota-onalar bilan hamkorlikda ishlaydi — uydagi o'rganish davomiyligini ta'minlaydi.

4. Ta'lim muhitini tashkil qilish

Tarbiyachi:

- Darsliklardan tashqari muhit (matematika burchagi, o'yin maydonchasi) yaratadi;
- Bolalarning bilimga qiziqishini oshiradigan sharoit yaratadi;
- Guruh bilan ishlash va ijtimoiy ko'nikmalarni ham rivojlantiradi.

Shuningdek, oila muhitida bolalarga matematik tushunchalarni o'rgatishda o'yinlar, savollar va amaliy mashqlar orqali ularning qiziqishini oshirish mumkin. Bu

usullar bolalarning matematik tasavvurlarini shakllantirishda samarali bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, oila bolalarning dastlabki matematik tasavvurlarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ota-onalar va qarindoshlarning faol ishtiroki bolalarning matematik ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish erta yoshdanoq ta'lim jarayonining eng muhim jihatlaridan biridir. Bu jarayon nafaqat matematikani o'rganishga tayyorlaydi, balki bolalarning fikrlash, mantiqiy tahlil qilish va muammolarni hal qilish kabi ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Quyida bu jarayonning asosiy ahamiyatlari keltirilgan:

1. Aqliy faoliyatni rivojlantiradi

Matematik tushunchalar (son, miqdor, shakl, fazo) bilan ishlash orqali bolalar mantiqiy fikrlash, analiz va sintez qilish, xotira, diqqat kabi psixik jarayonlarini rivojlantiradi.

2. Hayotiy ko'nikmalarni shakllantiradi

Bolalar kundalik hayotda sonlarni, o'lchov birliklarini, vaqtni, tartibni tushunish orqali amaliy hayotga moslashadi. Masalan: pul sanash, vaqtni bilish, joyni aniqlash kabi.

3. Muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmasini beradi

Matematika yordamida bola har xil vaziyatlarga echim topishni o'rganadi. Bu esa uning ijtimoiy-psixologik rivojlanishiga ijobiy ta'sir qiladi.

4. Ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi

Matematik o'yinlar, topshiriqlar bolani mustaqil fikrlashga, noan'anaviy yechimlar topishga o'rgatadi. Bu esa ijodiy yondashuvni rivojlantiradi.

5. Maktab ta'limiga puxta tayyorgarlik bo'ladi

Maktabgacha yoshda shakllantirilgan matematik tasavvurlar keyinchalik rasmiy matematika fanini o'zlashtirishda asos bo'ladi. Bu esa o'quvchining maktabga moslashuvini osonlashtiradi.

Elementar matematik tasavvurlar — bu bolalarning son, shakl, miqdor, fazo, vaqt kabi matematik tushunchalarni ilk marta anglash bosqichidir. Ushbu tushunchalar bolaning hayotiy tajribasi asosida shakllanadi va asta-sekin rivojlanadi.

2. Tasavvurlarni shakllantirish bosqichlari

- **Son va miqdor:** Bola 1 dan boshlab sanashni o'rganadi, buyumlar miqdorini aniqlaydi.
- **Fazo:** Buyumlarning joylashuvi va harakat yo'nalishini tushunadi.
- **Shakl:** Geometrik figuralarni tanib oladi.
- **Vaqt:** Kunning qismlari, hafta kunlari, fasllarni ajrata boshlaydi.

3. Shakllantirish usullari

Bolalar bilan ishlashda quyidagi metodlar samarali:

- Didaktik o'yinlar
- Guruhlarda ishlash
- Amaliy mashg'ulotlar
- Tasviriy vositalardan foydalanish

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Karimova, N. (2020). Maktabgacha yoshdagi bolalarda elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
2. Xolmatova, Z. (2018). Pedagogik texnologiyalar va ularning ta'lim sifatiga ta'siri. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. G'ofurova, D. (2019). "Oila va maktabgacha ta'lim muassasasi hamkorligining ahamiyati". // Maktabgacha ta'lim jurnali, №4, 21-26-betlar.
4. Vygotskiy, L.S. (1991). Pedagogik psixologiya. Moskva: Pedagogika.
5. Sharipova, M. (2021). "Ota-onalar ishtirokida matematik bilimlarni rivojlantirish metodikasi". // Ilm-fan va ta'lim, №3(105), 45–50-betlar.
6. Mahkamova, S. (2022). Maktabgacha ta'limda rivojlantiruvchi o'yinlar. Samarqand: Zamonaviy bilim.
7. Republic of Uzbekistan, Ministry of Preschool Education. (2020). Davlat maktabgacha ta'lim standarti. Toshkent.

8. Davronova, N. (2023). “Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan matematik o‘yinlarni tashkil etish”. // Innovatsion ta’lim, №2, 34–39-betlar.